

Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας στη Μέση Εκπαίδευση

Θεούλα Ερωτοκρίτου, Φιλολόγος

Η αποτελεσματικότητα μιας εκπαιδευτικής μονάδας είναι συνδυασμός της ποιότητας της παρεχόμενης εκπαίδευσης και της ισότητας ευκαιριών για όλους τους μαθητές. Μία, επομένως, από τις παραμέτρους αποτελεσματικότητας συνδέεται άρρηκτα με τον/την εκπαιδευτικό και το διδακτικό του/της έργο. Στόχος αυτού του εργαστηρίου είναι να προβάλει τον ρόλο της διαφοροποίησης της διδασκαλίας-μάθησης στην ποιοτική αναβάθμιση της διδασκαλίας και να δείξει την καταλυτική συμβολή των Δεικτών Επιτυχίας και Επάρκειας στην αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας μέσω της διευκόλυνσης της εφαρμογής της διαφοροποίησης.

Τι εννοούμε όμως με τον όρο «διαφοροποίηση της διδασκαλίας-μάθησης» και με ποιους τρόπους οι Δείκτες συμβάλλουν στην εφαρμογή της; Αρχικά θα πρέπει να λεχθεί ότι η διαφοροποίηση της διδασκαλίας-μάθησης αποτελεί μία διδακτική προσέγγιση που επιτρέπει τη δημιουργία πλαισίων μάθησης στα οποία τυγχάνουν σεβασμού το επίπεδο ετοιμότητας (αλληλένδετο με τις προϋπάρχουσες γνώσεις/δεξιότητες, στρατηγικές μάθησης και μεταγνωστικές στρατηγικές), το μαθησιακό προφίλ (δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο τα άτομα προσλαμβάνουν, επεξεργάζονται και κωδικοποιούν τη νέα γνώση) και τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρα για μάθηση του κάθε μαθητή και της κάθε μαθήτριας τόσο όσον αφορά στην επιλογή του περιεχομένου της διδασκαλίας (content) και στον σχεδιασμό της μαθησιακής διαδικασίας (process) όσον και στον προσδιορισμό των μαθησιακών αποτελεσμάτων (products) (Κουτσελίνη 2008, 2010· Tomlinson, 2009· Tomlinson & Moon, 2013).

Η διαφοροποίηση της διδασκαλίας-μάθησης αποτελεί, επομένως, μία στροφή «από τη διδασκαλία της ύλης και των σελίδων του βιβλίου στη διδασκαλία μαθητών/τριών και στην ικανοποίηση των μαθησιακών και ευρύτερα των αναπτυξιακών τους αναγκών», στοιχείο που καθορίζει σήμερα την ποιοτική διδασκαλία και εκπαίδευση (βλ. εισαγωγικό σημείωμα εισαγωγής των Δεικτών στην ιστοσελίδα του ΥΠΠ). Στο Εκπαιδευτικό Σύστημα της Κύπρου, η διαφοροποίηση της διδασκαλίας-μάθησης προβάλλεται ως μια αναγκαιότητα στην Έκθεση της Unesco του 1997, όπως και στην Έκθεση της Επιτροπής για την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση του 2004. Θεωρείται, επίσης, ένας από τους πυλώνες του Νέου Αναλυτικού Προγράμματος για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Δημοκρατίας του 2010. Σε ποιο βαθμό, όμως, αποτελεί μία καθημερινή διδακτική προσέγγιση; Οι ενδείξεις μαρτυρούν ότι σε μικρό βαθμό υλοποιείται, ιδιαίτερα στη Μέση Εκπαίδευση. Μία από τις αιτίες σχετίζεται και με τις αδυναμίες των Αναλυτικών Προγραμμάτων (Κουτσελίνη, 2012).

Όπως πολύ εύστοχα επισημαίνει η Κουτσελίνη (2001) η διδασκαλία αποτελεί λύση προβλήματος, ζητούμενο του οποίου είναι η αποτελεσματική διδασκαλία-μάθηση για όλους/ες τους μαθητές/τριες. Ο/Η εκπαιδευτικός οφείλει να διερευνήσει ποιες γνώσεις/δεξιότητες, μεταγνωστικές στρατηγικές κατέχει ήδη ο κάθε μαθητής/τρια, όπως και ποιες στάσεις και αξίες έχει αναπτύξει σε συνάρτηση με τους ευρύτερους σκοπούς και τους πιο εξειδικευμένους στόχους του γνωστικού αντικειμένου που διδάσκει. Πόσο σαφείς, όμως, είναι οι διδακτικοί στόχοι στον/στην κάθε εκπαιδευτικό; Για παράδειγμα:

- Όταν καλείται να αναπτύξει την κριτική ή τη δημιουργική σκέψη, τι αναμένεται να γνωρίζουν οι μαθητές/τριες του/της, ποιες δεξιότητες και στρατηγικές προσδοκείται να αναπτύξουν κατά τη διάρκεια της μαθησιακής διαδικασίας;
- Όταν ο/η εκπαιδευτικός διαβάξει κάτω από τον όρο «Γενικοί στόχοι»: *Οι μαθητές/τριες στο τέλος της Α΄ Λυκείου να κατανοούν τις θεμελιώδεις έννοιες της Φυσικής* (ΝΑΠ Φυσικής, 2010) εύλογα θέτει το ερώτημα ποιες έννοιες θεωρούνται ως θεμελιώδεις, όπως και ποιο είναι το περιεχόμενο της έννοιας «κατανοούν»; Με ποιους τρόπους εκδηλώνεται η έννοια της κατανόησης; Τι οφείλει να διδάξει, ώστε να επιτευχθεί το επιθυμητό αυτό αποτέλεσμα;

Αυτό το κενό στα Αναλυτικά μας Προγράμματα φιλοδοξεί να καλύψει η προσπάθεια για αναδόμηση των ΝΑΠ με βάση Δείκτες Επιτυχίας και Δείκτες Επάρκειας. Οι Δείκτες επιτυχίας προσδιορίζουν τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Οι Δείκτες Επάρκειας επιχειρούν τη λειτουργική ανάλυση των όσων αναμένεται να διδαχθούν και να μάθουν οι μαθητές/τριες, καθορίζουν τι θα διδάξει ο/η εκπαιδευτικός και ιεραρχούν τις γνώσεις/δεξιότητες, στρατηγικές από τις πιο απλές στις πιο σύνθετες. Έτσι, είναι εφικτό ο/η εκπαιδευτικός να προσδιορίσει τον βαθμό ετοιμότητας κάθε μαθητή/τριας, να σχεδιάσει τη διδασκαλία του ανάλογα και να την αξιολογήσει με στόχο τη βελτίωσή της.

Για παράδειγμα, στο ΝΑΠ για τη διδασκαλία της Γλώσσας στο Γυμνάσιο ο ευρύτερος σκοπός της κατανόησης γραπτού αφηγηματικού κειμένου αναλύεται και αποσαφηνίζεται περαιτέρω (Δείκτες Επιτυχίας) ως εξής: Οι μαθητές/τριες:

- Κατανοούν το περιεχόμενο ενός κειμένου, τοποθετώντάς το στο επικοινωνιακό και κοινωνιοπολιτισμικό του πλαίσιο
- Κατανοούν τη μορφή του κειμένου μέσω της οργάνωσης του λόγου σε επίπεδο κειμένου, πρότασης, λέξης.
- Αξιολογούν το κείμενο και την αποτελεσματικότητα της ενσωματωμένης αφήγησης.

Ο κάθε Δείκτης Επιτυχίας προσδιορίζεται με μεγαλύτερη σαφήνεια. Έτσι η κατανόηση του περιεχομένου ενός κειμένου συγκεκριμενοποιείται περισσότερο. Επισημαίνεται ότι οι μαθητές/τριες:

- Διαβάζουν με ευχέρεια και εκφραστικότητα
- Επισημαίνουν το γενικό θέμα του κειμένου
- Εντοπίζουν το επικοινωνιακό και κοινωνιοπολιτισμικό πλαίσιο
- Προσλαμβάνουν το κεντρικό νόημα του κειμένου, αξιοποιώντας πληροφορίες του κειμένου, όπως και μη γλωσσικά στοιχεία ή και εξάγουν συμπεράσματα για το κεντρικό νόημα του κειμένου, με αναφορά στον σκοπό και το ύφος
- Τοποθετούνται κριτικά απέναντι στα νοήματα που προβάλλονται ή υπονοούνται στο κείμενο.

Ας προσέξουμε στο σημείο αυτό την ιεράρχηση των Δεικτών επιτυχίας από τους πιο απλούς στους πιο σύνθετους, από ό, τι προαπαιτείται σε ό, τι έπεται:

- ανάγνωση κειμένου
- επισήμανση του γενικού θέματος
- πρόσληψη των νοημάτων μέσω της αξιοποίησης πληροφοριών του κειμένου και μη γλωσσικών στοιχείων του, που ρητά δηλώνονται στο κείμενο
- εξαγωγή συμπερασμάτων για το κεντρικό νόημα του κειμένου, στις περιπτώσεις που αυτό δεν δηλώνεται ρητά
- κριτική τοποθέτηση απέναντι στα νοήματα

Δηλαδή, η κριτική τοποθέτηση απέναντι στα νοήματα προϋποθέτει την πρόσληψή τους. Αδυναμία, επομένως, των μαθητών/τριών να προσεγγίσουν κριτικά ένα κείμενο πρέπει να παρωθήσει τον/την εκπαιδευτικό να διερευνήσει τον βαθμό στον οποίο οι μαθητές/τριες έχουν αναπτύξει δεξιότητες πρόσληψης των νοημάτων του που δηλώνονται με σαφήνεια ή υπονοούνται.

Τι πρέπει να διδάξει, όμως, ο/η εκπαιδευτικός για να είναι σε θέση οι μαθητές/τριες του/της να εντοπίζουν, για παράδειγμα, πληροφορίες, να τις αξιολογούν και να προσλαμβάνουν το κεντρικό νόημα του κειμένου, εφαρμόζοντας και στρατηγικές κατανόησης γραπτού λόγου; Ο κάθε Δείκτης Επιτυχίας αναλύεται σε επιμέρους γνώσεις/δεξιότητες, στρατηγικές (Δείκτες Επάρκειας) που οφείλει να διδάξει ο εκπαιδευτικός για την επίτευξή του. Αξίζει να επισημανθεί ότι οι Δείκτες Επάρκειας (τα διδακτέα) περιλαμβάνουν έννοιες/πληροφορίες/γνώσεις (δηλωτική γνώση), δεξιότητες (διαδικαστική γνώση, ό, τι οι μαθητές/τριες κάνουν), στρατηγικές (συγκεκριμένες ενέργειες/διαδικασίες που επιλέγονται συνειδητά από τους μαθητές/τριες για να διευκολύνουν τη μάθηση και να την κάνουν πιο αποτελεσματική (Oxford, 1990).

Ο/Η εκπαιδευτικός μπορεί να αξιοποιήσει τους Δείκτες Επάρκειας, για τη διαμόρφωση ενός διαγνωστικού δοκιμίου μέσω του οποίου θα διερευνήσει ποιες από τις προαναφερθείσες γνώσεις/δεξιότητες και στρατηγικές έχει κατακτήσει κάθε μαθητής/τρια και σε ποιο βαθμό (ανάλυση αναγκών). Με βάση την ανάλυση αναγκών θα προχωρήσει στον προσδιορισμό των στόχων της διδασκαλίας του, ιεραρχώντας τους από τους πιο απλούς στους πιο σύνθετους και θα σχεδιάσει ανάλογες δραστηριότητες. Με την ευέλικτη οργάνωση της τάξης (οι μαθητές/τριες εργάζονται αρχικά μόνοι, στη συνέχεια δύο-δύο ή σε ευρύτερες ομάδες και έπειτα στην ολομέλεια) ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να διδάξει παράλληλα σε μαθητές/τριες που βρίσκονται σε τρία διαφορετικά επίπεδα ετοιμότητας.

Καταληκτικά, οι Δείκτες Επιτυχίας και Επάρκειας:

- Αποσαφηνίζουν και καθιστούν πιο ακριβείς τους στόχους της διδασκαλίας
- Βοηθούν στην ανάλυση αναγκών των μαθητών/τριών
- Αποτελούν μέσο διαμορφωτικής και τελικής αξιολόγησης
- Απομακρύνουν τον/την εκπαιδευτικό από τη διδασκαλία του περιεχομένου του σχολικού εγχειριδίου, από τη διδασκαλία συχνά ενός πλήθους ασύνδετων μεταξύ τους πληροφοριών στη διδασκαλία πυρηνικών γνώσεων/δεξιοτήτων, στρατηγικών μάθησης και στάσεων «δια βίου μάθησης»
- Διευκολύνουν, έτσι, τον/την εκπαιδευτικό στη διαφοροποίηση της διδασκαλίας, στηρίζοντάς τον/τη στην ανάπτυξη δράσεων για την ανταπόκριση στις προκλήσεις των τάξεων μικτών ικανοτήτων.
- Συμβάλουν στη σύνδεσή του/της εκπαιδευτικού με τον παιδαγωγικό του/της ρόλο

(ΥΠΠ, 2015)

Αναφορές

- Κουτσελίνη, Μ. (2012). Τα Νέα Αναλυτικά Προγράμματα. Προβλήματα και Προοπτικές. Στο *Τα Προβλήματα του Δημόσιου Σχολείου. Πρακτικά 12^{ου} Συνεδρίου* (25-32). Εκπαιδευτικός Όμιλος Κύπρου. Λευκωσία.
- Κουτσελίνη, Μ. (2008). *Εποικοδόμηση και Διαφοροποίηση Διδασκαλίας Μάθησης σε τάξεις μικτής ικανότητας*. Λευκωσία.
- Tomlinson, C. A., & Moon, T. R. (2013). *Assessment and Student Success in a Differentiated Classroom*. Alexandria, VU: ASCD.
- Tomlinson, C. A. (2009). Intersections between differentiation and literacy instruction: Shared principles worth sharing. *The NERA Journal*, 451, 28-33.